

FAKULTET TEHNIČKIH NAUKA
DEPARTMAN ZA GRAĐEVINARSTVO I GEODEZIJU
GEODEZIJA I GEOINFORMATIKA

OSNOVE GEONAUKA

Uvod

Doc. dr Mehmed Batilović, mast. inž. geodez.

Novi Sad, 2023/2024

1

O predmetu

- 15 radnih nedelja po:
  - 2 časa predavanja;
  - 1 čas auditornih vežbi.
- Profesor
Doc. dr Mehmed Batilović, mast. inž. geodez.
Kabinet: 304, NTP
E-mail: mehmed@uns.ac.rs
- Asistent
Đuro Krnić, dipl. inž. geodez.
Kabinet: 301, NTP
E-mail: djuro.geo@uns.ac.rs
- Web sajt: <http://geodezija.ftn.uns.ac.rs>

2

Pravila polaganja ispita

- Prisustvo na predavanjima i vežbama – obavezno.
  - 5 bodova prisustvo na vežbama.
  - 5 bodova prisustvo na predavanjima.
- Ispit se sastoji od dva dela:
  - I deo – 45 bodova;
  - II deo – 45 bodova.
- Ispit se može polagati putem kolokvijuma tokom semestra ili redovnim polaganjem ispita u ispitnim rokovima.

3

Literatura

- B. Glavatović: Osnovi geonauka, Seizmološki zavod Crne Gore, Podgorica, 2005.
- P. Vaníček, E., J. Krakiwsky: Geodezija: koncepti, Savez geodeta Srbije, Prevod: Dragan Blagojević, Beograd, 2005.
- W. Torge: Geodesy, Walter de Gruyter, New York, 2001.
- M. Mulić: Geodetski referentni sistemi, Građevinski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2018.
- S. Šegan, N. Pejović: Osnovi astronomije, Vesta Company, Beograd, 2006.

4

Geonauke

- Geonauke – nauke koje za objekat proučavanja imaju planetu Zemlju u celini, njene delove ili njena fizička polja.
- U domenu geonauka značajno mesto zauzimaju:
  - geodezija;
  - geologija;
  - geofizika;
  - geoinformatika;
  - geostatistika;
  - ...

5

Geonauke

- Eruptivan tehnološki napredak tokom posljednjih nekoliko decenija i veoma buran i plodan razvoj brojnih naučnih disciplina, omogućili su dobijanje zavidnih saznanja o:
  - nastanku i razvoju planete Zemlje;
  - strukturi unutrašnjosti planete Zemlje;
  - obliku i spoljašnjem gravitacionom polju planete Zemlje;
  - magnetosferi;
  - atmosferi;
  - hidrosferi;
  - poreklu i razvoju organskog života na planeti Zemlji.

6

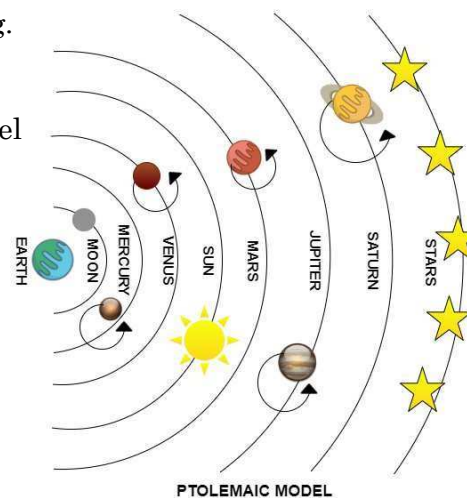
Kosmologija

- Kosmos je sve što postoji, što je ikada postojalo i što će ikada postojati.
- Od najranijih vremena ljudske civilizacije, mnogi mislioci pažljivo su posmatrali noćno nebo prepuno zvezda, pokušavajući da odgonetnu brojne misterije kosmosa.
- U razdoblju drevnih civilizacija (do 500 g. p. n. e.) istraživanje kosmosa zasnivalo su se na praćenju kretanja nebeskih tela, mesečevih mena, pomračenja Meseca i Sunca, na osnovu čega su se izrađivali kalendari i merilo vreme.

7

Kosmologija

- Stari i srednji vek (od 500 g. p. n. e. do 1400 g.) – geocentrični sistem, čiji su tvorci grčki filozofi Aristotel i Ptolemej, u kojem sva nebeska tela kruže oko Zemlje.
- Prve ideje o heliocentričnom sistemu – Aristarh (III vek p. n. e.).

8

Kosmologija

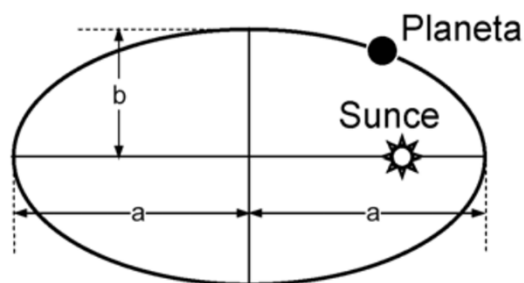
- Renesansa (od 1400 g. do 1650 g.) – heliocentrični sistem u kojem se nebeska tela kreću oko Sunca po ekscentričnim kružnicama (deferenti i epicikli).
- Teoriju heliocentričnog sistema uveo je poljski naučnik Nikola Kopernik (1473 – 1543) u svom delu „O kretanju nebeskih sfera“ koje je objavljeno 1543. godine.
- Ravnomerno kružno kretanje planeta – revolucija.
- Italijanski naučnik Galileo Galilei (1564 – 1642), koji je bio zagovornik Kopernikovog heliocentričnog sistema, prvi je iskoristio teleskop za osmatranje kosmosa.
- Nemački naučnik Johannes Kepler (1571 – 1630) dopunjuje Kopernikovu teoriju i uvodi osnovne zakone kretanja planeta oko Sunca, koji se i danas koriste.

9

Kosmologija

- Prema Kepleru, planete se kreću po eliptičnim putanjama oko Sunca koje se nalazi u jednoj od žiža tih putanja.
- Engleski naučnik Isaac Newton (1642 – 1727) teorijom opšte gravitacije rastumačio je zašto se planete kreću na način opisan Keplerovim zakonima.

10

Moderna kosmologija

- Moderna kosmologija počinje sa teorijom relativiteta koju je uveo Albert Einstein (1879 – 1955).
- U poslednjih četrdesetak godina prikupljena su izuzetno vredna saznanja o kosmosu pomoću orbitalnih teleskopa i veštačkih satelita.
- Holandija, SAD i Velika Britanija su u kooperaciji razvile i uspešno lansirale satelit IRAS (*Infrared Astronomical Satellite*) 1983. godine.
- Američka svemirska agencija (NASA) lansirala je 1989. godine satelit COBE (*Cosmic Background Explorer*) i orbitalne teleskope:
  - *Hubble Space Telescope*, 1990. godine (<https://hubblesite.org>);
  - *James Webb Space Telescope*, 2021. godine (<https://webb.nasa.gov>).

11

Galaksije

- Galaksija – velika skupina zvezda i drugih nebeskih tela, koje čine jedno "zvezdano jato", koje predstavlja izdvojenu strukturu uređenu međusobnim dejstvom gravitacionih sila objekata tog zvezdanog jata.
- Galaksije mogu biti spiralne, eliptične i iregularne.
- Mlečni put – spiralna galaksija u kojoj se nalazi naš Sunčev sistem.
- Nebula – deo velike galaksije, odnosno lokalna skupina zvezda, zvezdane prašine i gasa, u kojem se pretežno rađaju mlade zvezde.

12

Galaksije

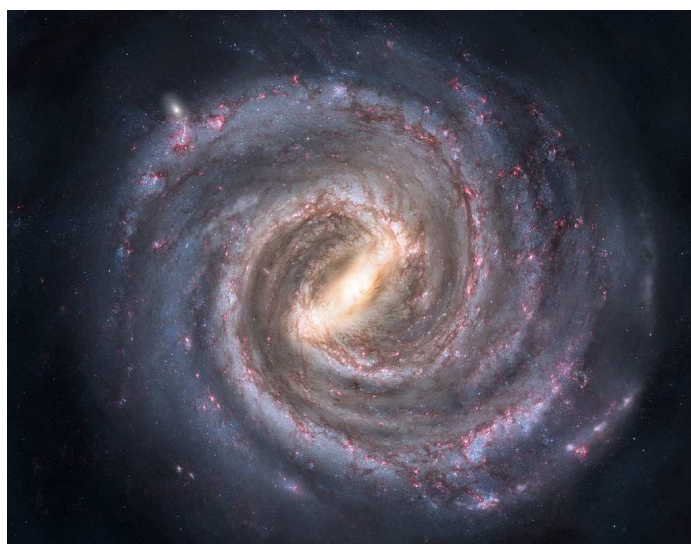

James Webb Space Telescope

13

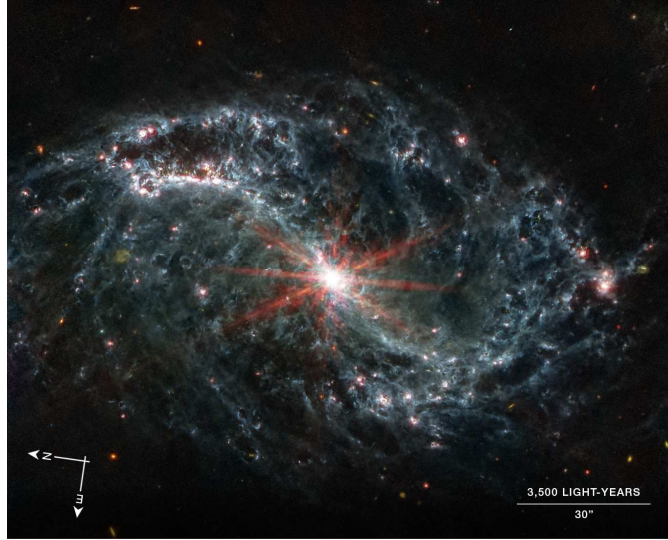
Galaksija Mlečni put

14

Galaksija NGC 7496

James Webb Space Telescope

15

Nebula Karina

James Webb Space Telescope

16

Sunčev sistem

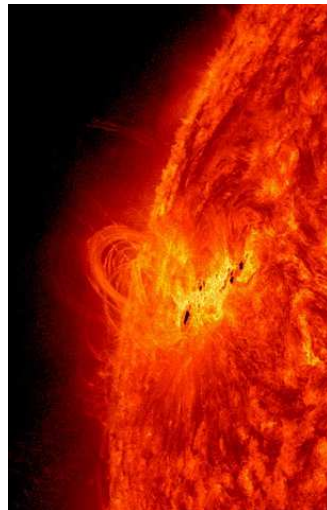
- Način formiranja planetarnih sistema do danas nije pouzdano utvrđen, što važi i za naš Sunčev sistem.
- O načinu nastanka planetarnih sistema postoji nekoliko različitih hipoteza koje su principijelno različite.
- Hipoteza sudara, čiji je autor engleski matematičar James Jeans, kaže da je pre nekoliko milijardi godina, u neposrednoj blizini Sunca proletela jedna zvezda veoma velike mase, koja je uspjela da snažnim gravitacionim dejstvom od Sunca otrgne deo usijane mase. Ta masa je ostala u orbiti oko Sunca, rotirajući se i hladeći tokom vremena, nakon čega se raspala na veći broj delova od kojih su nastale planete sunčevog sistema.

17

Sunčev sistem

- Energija Sunca se stvara nuklearnom reakcijom (fuzijom vodonika u helijum) u njegovom jezgru.
- Sunčeva aktivnost nije uniformna, već se odvija u pravilnim ciklusima koji traju oko 11 godina.
- Stepenu aktivnosti se izražava brojem sunčevih pega koje predstavljaju regione eruptivnog izbacivanja usijane materije iz nižih sfera Sunca u kosmički prostor.

18

Sunčev sistem

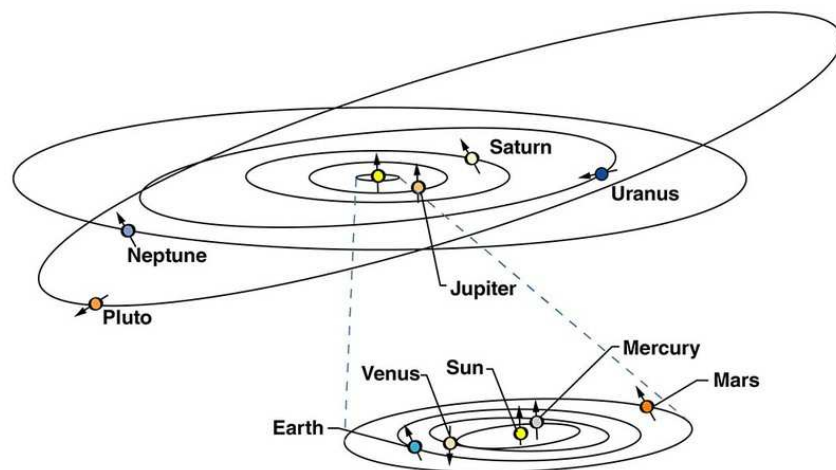

- Sunčev sistem sastoji se od 9 planeta koje se mogu svrstati u dve grupe:
  - unutrašnja grupa – Merkur, Venera, Zemlja i Mars;
  - spoljašnja grupa – Jupiter, Saturn, Uran, Neptun i Pluton.
- Rotiranje planeta oko Sunca se obavlja u gotovo koplanarnim ravnima, koje ne odstupaju za više od 7° .
- Izuzetak predstavlja Pluton, čiji nagib u odnosu na ravan ekliptike (zemljina ravan rotacije oko Sunca) iznosi 17° .
- Sve planete se rotiraju oko svojih osa u istom smeru kao i Sunce oko svoje ose, osim Venere, Urana i Plutona koji se rotiraju u suprotnom smeru.

19

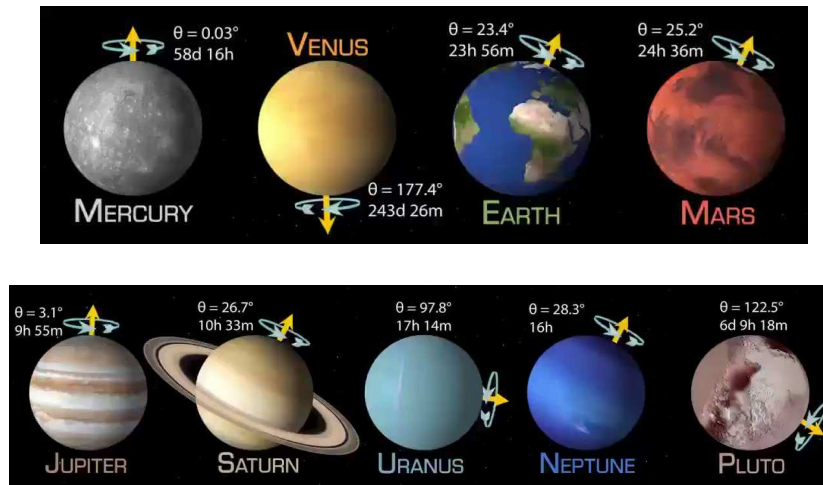
Orbite planeta u Sunčevom sistemu

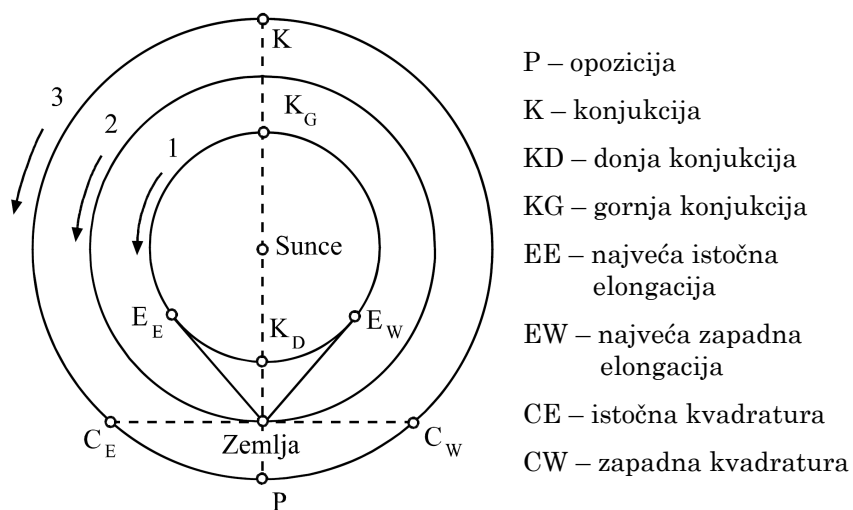
20

Planete Sunčevog sistema sa osama rotacije

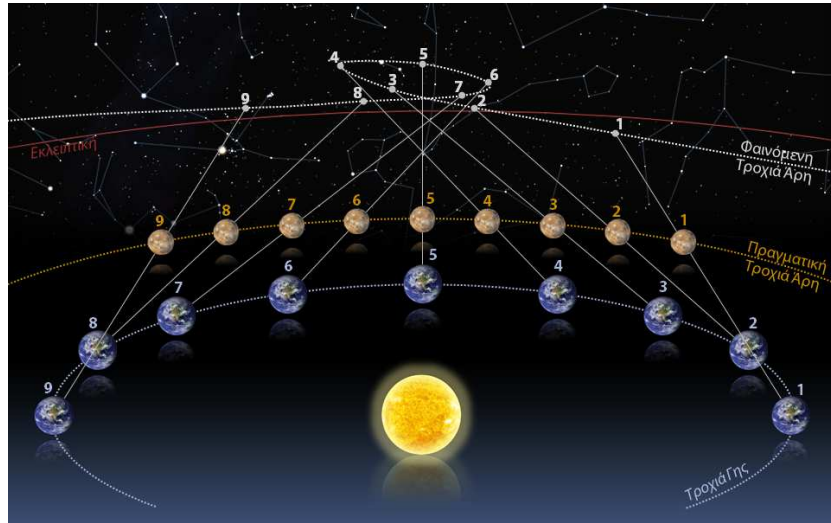
21

Kretanje planeta u Sunčevom sistemu

22

Retrogradno kretanje planete Mars

23

PITANJA?

24